હાઈકુ

MILLINE SIGNATION

ચાબહાર : હિંદુસ્તાન માટે ઈરાની 'બહાર' સલામી સવારની.. બહાર એટલે વસંત. ભારત કરી શકે એમ નહોતું. શિયા બહિષ્કારમાં સામેલ નથી થયું તેની पाणीना पोडारे प्रश्नना जुव डपार्घ जय छे, અને ઈરાન બેઉ ઘણાં પ્રાચીન રાષ્ટ્ર મુસલાનોનો આ દેશ મૂશભૂત રીતે ઈરાને પણ નોંધ લીધી છે. કચ્છના ઉનાળામાં આચોજનનું પાણી મપાઈ જાય છે,

મોટું ઈસ્લામિક રાષ્ટ્ર છે, જે વારંવાર શહેનશાહને

આર્ય મહેર ઈરાન તરફથી પહોંચી હતી તે ભૂલવું અમેરિકાની દાદાગીરી સામે માથું (આર્યમિહિર = આર્યોમાં સૂર્ય ન જોઈએ. કટ્ટર ઈસ્લામિક રાષ્ટ્ર ઊંચકતું રહ્યું છે. પશ્ચિમ એશિયા સમાન)નું બિરુદ મળેલું છે. દ્વારા કહેવાતા હિંદુ રાષ્ટ્ર સાથે બાર અને દક્ષિણ એશિયામાં ભારત અને શહેનશાહત ખતમ થયા પછી બાર કરારો તે સમયની જરૂરિયાત ઈરાન વિસ્તાર અને વ્યૂહ - બેઉ ઈરાન દુનિયાથી એકલું અટૂલું પડી છે. એથી બેઉ દેશોને ફાયદો થયો દેષ્ટિએ મહત્ત્વના દેશો છે. ચીન ગયું છે, પણ આયાતો લ્લા છે. પ્રાચીન કાળમાં પારસ (ફારસ) અને પાકિસ્તાન વચ્ચે ચાલી રહેલ ખોમેનીથી રોહાની સુધીના એના નામે ઓળખાતા આ દેશમાંથી રાજકીય અને લશ્કરી સોદાબાજી સર્વોચ્ચ શિયા નેતાઓએ એને પોતાની અગ્નિપૂજાની પરંપરા પછી ભારત પાસે સામે ચાલીને વિશ્વની મહાસત્તાઓની હરોળમાં બચાવવા માગતા પારસીઓએ ઈરાનને હાથ ઉપર લેવા સિવાય લાવવાની નેમ રાખી છે. ઈરાન ભારતનાં સંજાણ બંદરે રાજયાશ્રય રસ્તો જ કયાં બચ્યો હતો? પરંતુ પરમાણુ શક્તિ ધરાવતો દેશ બને લઈ દૂધમાં સાકરની જેમ ભળવાનું ઈરાનને આંતરરાષ્ટ્રીય મહાસત્તા તે અમેરિકાને હરગિજ પસંદ વચન આપેલું તે અક્ષરશઃ પાળી દ્વારા એક નિશ્ચિત સમગ્ર મર્યાદા નહોતું, પણ એની આંખોમાં ધૂળ બતાવ્યું છે. આમ વડાપ્રધાન મોદી સુધી બહિષ્કૃત કરી દેવાયું હતું નાખી ઈરાને ધારી પ્રગતિ હાંસલ કહે છે તેમભારત-ઈરાનના સંબંધો પાકિસ્તાનને આંખમાં કણાની જેમ તમાચો એની રાજદારી કુનેહની એટલે ભારત ઈચ્છે તો પણ પહેલ કરી છે. ભારત કયારેય ઈરાનના ઈતિહાસ જેટલા જૂના છે, આ કોઈ ખૂંચશે. વળી અફઘાનિસ્તાનમાં પ્રતીતિ કરાવે છે.

છે. ઇરાન અલબત્ત દુનિયાનું સૌથી આર્યોની ભૂમિ છે. ઈરાનના ભૂકંપ વખતે સૌથી પહેલી સહાય વિકલ્પ સ્વરુપે ભારતે ઈરાનના પડે. ચાબહાર બંદર વિકસતાં સૌથી

નવી દોસ્તી નથી. પરંતુ પાકિસ્તાને ભારતનું વજૂદ વધી જશે, કારણ કે એનું ગ્વાદર બંદર ચીનના ખોળામાં હવે ત્યાં માલસામાન કે સેના અભરામનંદાવે પધરાવી દીધા પછી પહોં ચાડવા માટે ભારતને જે નવી વિટંબણા સરજાઈ હતી તેના પાકિસ્તાનની પરવાનગી નહીં લેવી ચાબહાર બંદરને વ્યાપારિક અને મોટો વ્યાપારિલ લાભ ગુજરાતને વ્યૂહાત્મક દેષ્ટિએ વિકસાવવાનું થવાનો છે. કંડલા, મુદ્રા અને હજીરા

તંત્રીસ્થાનેથી...

સાહસનખેડીનેદક્ષિણ એશિયામાં જેવા બંદરો પર માલવાહક ડ્રેગનના પગ પેસારા સામે લાલબત્તી જહાજોની લાઈન લાગશે. ચાબહાર ધરી છે. ચાબહારમાં ભારતીય માફરત મધ્ય એશિયા, રશિયા, કંપનીઓ સહિત અન્ય દેશોને પશ યુરોપ અને અફઘાનિસ્તાનના રોકાણ કરવાની તક ઊભી થઈ છે. વેપારીઓ ભારત સાથે વેપાર વધારી ગ્વાદર બંદરથી ફક્ત ૭૨ કિ.મી.ના શકશે. અફઘાનિસ્તાનમાં ભારતની અંતરે આવેલ ચાબહારમાં હાજરીથી ખફા થયેલ પાકિસ્તાનને ભારતની હાજરી ચીન અને મોદીને મારેલો આ વ્યૂહાત્મક

સંસ્કૃત ગુણાનુરાગીઓનો જ્ઞાન યજ્ઞ <u>સંતરામ મંદિર, નડીઆદમાં</u> યોજાઇ રહ્યો છે અને શ્રમિક વર્ગ મોટો હતો. ધનિક અને કહેવાતો બૌદ્ધિક વર્ગ તો ચર્ચાઓ અને સુરક્ષિત

આજે વિશ્વના ૬૦ દેશોની ૪૫૦ યુનિવર્સિટીઓમાં સંસ્કૃતને વિશેષ ગૌરવ્યુક્ત માન સન્માન મળી રહ્યું છે. હળદરની પેટન્ટ માટે ભારતે જે કાનૂની જંગ ખેલવો પડેલો તે વિવાદમાં સંસ્કૃત ભાષા ને કારણે જ ભારતને સફળતા મળેલી. વૈમાનિક શાસ્ત્રોને સમજનારા શોધકો ક્યાં છે?

મુશ્કેલી એ છે કે ભારતની મુખ્ય યોજનાઓમાં અને વિજ્ઞાન સાથે જોડાયેલી સંસ્થાઓમાં સંસ્કૃતને યોગ્ય સ્થાન આપવામાં આવતું નથી. બિનસાંપ્રદાયિકતાની આડમાં ઘણા ધૃષ્ટતાપૂર્ણ નિર્ણયો આજદિન સુધી લેવાયા નથી. જે ભાષાને વિશ્વએ શોધ-સંશોધનની ભાષા તરીકે પ્રથમ પાટલે બેસાડી છે તેને આપણે ઘરની બહાર અપમાનીત દશામાં છોડી દીધી છે. આજે વિશ્વની ૧૧૦ જેટલી સર્વોચ્ચ સંશોધન અને ટેકનીકલ સંસ્થાઓમાં સંસ્કૃત શીખવાડાય છે. કર્ણાટકના માથુર (મક્તુર) ગામની આબાદી આશરે ૩ હજાર હોવા છતાં આ ગામની વિશેષતા એવી છે કે આ લોકોનું લખવા-બોલવા-વાંચવાનું માધ્યમ હિન્દી-અંગ્રેજી નહીં પણ સંસ્કૃત છે.આજ ગામના ૧૭૫ લોકો આજે બેંગ્લોર અને હૈદરાબાદમાં આઇટી ક્ષેત્રમાં કામ કરે છે. આજે પણ અલગ અલગ શહેરોમાં વસતા માથુર ગામના લોકો જ્યાં પણ મળે ત્યાં સંસ્કૃતમાં જ વાત કરે છે. સંસ્કૃત ભાષાથી પશ્ચિમના વિદ્ધાનો એટલા અભિભૂત થઇ ગયા છે કે સંસ્કૃતને તેઓ વિશ્વની સવીત્તમ ભાષાનો દરજ્જો આપી રહ્યા છે.

નાસાના વૈજ્ઞાનિક રીક બ્રિગ્સે અમેરિકન મેગેઝિન આર્ટીફિશિયલ ઇન્ટલીજન્સમાં કહ્યું હતું કે સંસ્કૃત આજે આપશી સમક્ષ હાજર છે. ત્યારે તેમને કમ્પ્યુટર લેંગ્વેજ બનાવવા માટે સચોટ ભાષાના સર્જન માટેના પ્રયત્ન કરીએ. જે વેદકાલિન ભારતમાં શોધાયેલા પૈંડાની ફરીવાર શોધ કરવા બરાબર ગણાશે.

સંસ્કૃતભાષા તેની પ્રવૃત્તિમયી દિશા પકડીને ઉત્તુંગ દિશાને પામી રહી છે. ગુજરાતે તેનું સુકાન લીધું છે. નડીઆદ તેનું નટપુરત્ત્વ સિદ્ધ કરી રહ્યું છે. ત્રણસો ઉપરાંત સંસ્કૃત અનુરાગીઓ સમ્ભાષણની આવાસી શિબિરમાં વિહરી રહ્યા છે. આકાશને સીમાઓ હોતી નથી તેમ આ શિબિરને લૌકિક નિયમો નડતા નથી. કિશોર અને વડિલ એક સાથે સંસ્કૃતના પાઠ શીખી રહ્યા છે. વર્તમાનપત્રો સાચા અર્થમાં વર્તમાનમાં ભવિષ્યને જોઇને ભવિષ્ય તરફ દિશા સૂચન કરશે? ગાંધીબાપુની સ્વાતંર્ત્ય સેનામાં વાસ્તવમાં ખેડૂતો, સામાન્ય માણસો

સ્થિતિમાંથી બહાર આવી ન્હોતો શક્યો. દિનાંક ૨૦મેથી ૩૦મે (૨૦૧૬) સુધી ચાલી રહેલ સંસ્કૃત આંદોલનમાં કોણ ભાગ

લઇ રહ્યું છે? વિદ્યાર્થીઓ(સંસ્કૃત પાઠશાળા), વેપારીમિત્રો, ધર્મપ્રેમી, રાષ્ટ્રપ્રેમી અને સંસ્કૃતભાષા સ્નેહીઓ વિશેષ છે. કોણ ઓછા દેખાય છે? (સંસ્કૃત) અધ્યાપકો અને શિક્ષકો. જેની પાસે આવતી કાલને સંસ્કૃતમય કરવાની જરૂર છે તેઓ અવકાશને ભોગવી રહ્યા છે. માત્ર દસ દિવસની આ શિબિર તમને વ્યાવહારિક સંસ્કૃત બોલતા કરી શકવાની ક્ષમતા ધરાવે છે. સંસ્કૃત ભારતીના અખિલ ભારતીય મંત્રી શ્રી દિનેશ કામતે સંસ્કૃતને ભારતીય એકતા માટેનુ અમોઘ હથિયાર, માનવ વ્યવહારોને સુસંસ્કૃત કરનાર અને જ્ઞાન-વિજ્ઞાનની

ભાષા ગણાવી હતી. પ્રતિદિન પ્રાર્થના અને યોગથી શરૂઆત થાય છે. ચાર સત્રોમાં સંસ્કૃત ભાષાના અંગોની ચર્ચા એટલી સહજતાથી શિખવાડાય છે કે કોઇ પણને સંસ્કૃત બોલવાની ચળ ઉપડે છે. શિબિરનો એક નિયમ છે કે બધાએ માત્ર સંસ્કૃતમાં બોલવાની સાધના કરવાની છે. મહિલાઓની સંખ્યા પણ નોંધપાત્ર છે.લાગે છે આવનારા દસ વર્ષમાં સંસ્કૃતભાષા નવપલ્લવિત જરૂરથી થશે.

સંસ્કૃત ભાષામાં કુલ ૪૮ મૂળાક્ષરો છે. જેમાં ૧ ૩ સ્વર અને ૩૩ વ્યંજન છે. એક અનુસ્વાર અને એક વિસર્ગ છે. સંસ્કૃતના વ્યંજનોનું કૌતુક જોવા-જાણવા જેવું છે. જેમાં શરૂઆતના ૨૫ સ્પર્શવ્યંજનો છે. જેનો ઉચ્ચાર કરતાં અમુક

ચોક્કસ ભાગમાં સ્પર્શ થાય તે મુજબ તેમને પાંચ અલગ અલગ જૂથમાં વહેંચેલા છે. બધા મળીને ૨૫ સ્પર્શ વ્યંજનો બાદ ૮ ઇશરત વ્યંજન ૪-૪ના બે અલગ જૂથમાં વહેંચાયેલા છે. સંસ્કૃત વિશ્વની એકમાત્ર એવી ભાષા છે કે જેની વર્શમાલા આડેધડ ગોઠવાયેલી નથી. સંસ્કૃત વર્જામાલાની ગોઠવણી ઉચ્ચારો મુજબ કરાયેલી છે. ઇ.સ. પૂર્વની પાંચમી સદીમાં ઋષિ પાણિની ત્યારબાદ પતંજલિ ઋષિ અને કાત્યાયન ઋષિએ સંસ્કૃતને વ્યાકરણબદ્ધ કરી. ત્યારપછી સંસ્કૃત ભાષા દરેક રીતે પરિપૂર્શ બની. શિકાગો યુનિવર્સિટીના નામાંકિત ભાષા

અનુસંધાન પાના નં. ७ પર

વિચારોના

मधुवनमां

પ્રો. રા~~ક~~ેશ પટેલ

THINK OUT SIDE THE BOX...!! અરે ! આવું તો આપણા દિમાગમાં જ ન આવે...!!

પ્રશ્ન પુછાયેલો, 'હું સાંજે તમારી સાથે ડીનર લેવા આવું, અને આપણે બંને હોટલમાં જમવા જઈએ, તો તમારા પતિને કોઈ વાંદો તો નહીં હોય ને?' 'અરે! દીકરીને એની બાપ સાથે ડિનર માટે જવામાં પતિને શું કામ વાંધો

હોય?' અરે એ સિલેક્ટ થયેલી… અગેઈન થીંક આઉટ સાઈડ ધ બોક્સ! વન-ડેમાં ડબલ સેન્ચુરી ન જ વાગે એવી પ્રથાને સચિન તેંડુલકરે તોડી

હતી, ટી-૨૦ની મેચમાં સદી અને એ પણ વરસાદને કારણે ટૂંકવેલી ૧૫ ઑવરમાં? એ કારસ્તાન કરી બતાવ્યું વિરાટ કોહલીએ... હેલિકોપ્ટર શૉટ કે સ્કૂપ શૉટ, આ બધું જ ક્રિકેટરોએ કર્યું એ જસ્ટ બીજાના દિમાગમાં પણ નહોતું. માર્કેટમાં ભગત ધાણાદાળ હોય કે કુરકુરે હોય, આ બધાંએ પોતાનું નવું માર્કેટ ખોલ્યું. કૉલગેટ પેસ્ટનો ડાયામીટર વધારીને વધારેલા ધંધાની વાત તો બધાંને ખબર છે, આઈ.આઈ.ટી. એન્જીનીયર ચેતન ભગત લેખક બને કે કેજરીવાલ દિલ્હીનો સી.એમ. અને પારિકર દેશનો ડિફેન્સ મિનિસ્ટર, જસ્ટ થીંક આઉટ ઑફ બોક્સ!

'કોડમંત્ર' નાટકમાં માત્ર એક ટકો જીતવાની હોપ ધરાવતો કેસ લઈને ડિફેન્સ લૉયર શગુન ઓઝા જયારે ખૂનીના રૂમની તસવીરો જુવે છે, ત્યારે બોલી ઊઠે છે, 'આ વાત

OXQ THE BOX

THINK XIOIX × XX OUTSIDE

પહેલાં કેમ નજરમાં આવી.' અને એ એના આધારે આરોપીને બેકસૂર સાબિત કરી કેસ જીતી જાય છે, અને એ કેમ આવું કરી શકે છે? જસ્ટ થીંક આઉટ સાઈડ ઑફ ધ બોક્સ...

સંભાવના ઘટતી જતી હતી. છેવટે હારી થઆકીને તેમણે સ્વીકારી લીધું કે ઘરના સંબંધોને ઉંધઈ લાગી ગઈ છે. જે અંદર સુધી ફેલાઈ જવાથી દિવાલો પોલી થઈ ચૂકી છે. જેથી મન પર એક ભાર સાથે તેમણે બંનેના ચૂલા અલગ કરી આપ્યા.

રેખા અને માલાને તો એટલું જ જોઈતું હતું. પરંતુ કૈલાસબેનને સમજાતું ન હતું કે તે હવે શું કરે? ત્યારે બંને દીકરાઓએ કહ્યું, 'બા તું શું

કૈલાશ બંને બાળકોનાં મોં સામે જોઈ રહી, પોતાને અપમાનિત થયેલા અનુભવતાં બંને બાળકો સામે આંખ મિલાવવાની તેનામાં હિંમત રહી નહોતી

કેલાસબેનને જયારે મળવાનું થાય ત્યારે સુખદુઃખની વાતો થતી. પશ આજે મને કંઈક એવું લાગ્યું કે કેલાસબેન મારાથી કંઈક છૂપાવી રહ્યાં છે. એક પ્રકારનો સંકોચ મને તેમના ચહેરા પર દેખાયો. તે વારંવાર દાદર તરફ જોતાં હતા. તેવામાં તેમની પૌત્રી ટીંકુ જમવાની થાળી લઈ નીચે આવતી દેખાઈ. 'બા… બા… લ્યો મમ્મીએ જમવાનું મોકલ્યું છે. જમી લો.'

ટીકું કૈલાસબેનના નાના દીકરાનું એકની એક દીકરી છે. તેઓ ઉપલા

જલ મેં બસૈ કમોદિની, ચંદા બસૈ આકાશ જો હૈ જા કો ભાવતા, સો તાહી કે પાસે ગુજરાતીમાં કહેવત છે કે, 'મન હોય તો માળવે જવાય' માણસ માત્ર વિચારના પ્રવાહમાં સતત તણાતો રહે

पोलां वयने.

થયું છે પાણી-ઢોળ-

પાણી બચાવો!!

લપાઈ જાય છે ફેંકુ-લપોડશંખો, પાણી પોચા -

डैं डर्या विना ४ शहेर-जजरो छपाई शय छे!!

(जे वर्षना जएगा)

नीर ने मुद्दे,

આવશે આંખે પાણી -

มขต-นใรเ...

છે. વિચાર દંઢ બને છે ત્યારે સંકલ્પ થાય છે. કબીર આ સાખીમાં ઈચ્છિત ચીજની પ્રાપ્તિમાં બે ઉદાહરણો આપે છે. જેમ કે કમળનો ઉદ્ભવ કીચડ અને જળમાં થાય છે. તેમ તેનું પોષણ પણ જળ દ્વારા જ થાય છે. કમળ માટે જળ જીવનનો સ્ત્રોત હોય તે તેને પસંદ પડે છે. તેનો નિવાસ જળ-તળાવમાં સરોવરમાં છે. ચંદ્ર આકાશની શોભા છે. તેની સતત વધઘટ થતી રહે છે. પણ અબજો તારાઓના ઝૂંડ વચ્ચે ચંદ્ર દૈદીપ્યપાન છે. આકાશને ચાંદની રાતની શીતળતા અનોખી છે. જે વસ્તુમાં આપણે ભાવ રાખીએ છીએ તે પ્રભુ આપણાને સુલભ કરાવે તો નિશ્ચિત આનંદ થાય. સાખીના શબ્દો જે વર્ષાન કરે છે તેની સાથે કબીરનો સંદેશો ગર્ભિત છે. ઈશ્વરભક્તિમાં જો ચિત્ત ચોંટે તો તેના દર્શન થાય. તેની સમીય પહોંચાય. હકીકતે સર્વત્ર ચૈતન્યનો એકાત્મભાવ જન્મે તો કમળ અને ચંદ્રની જેમ આપણે પણ મનપસંદ મહોલમાં એકાકાર થઈએ.

સુવિચાર

સુપ્રભાતમ્

સુરેશ પ્રા. ભટ્ટ

079-23226251

ચિંતન

- આપણે સત્ય નહિં પણ સંતોષ જ શોધી રહ્યા છીએ દાદા **ઘર્માધિકારી**
- બીજાને સુખી જોઈ સુખી થવું એના જેવું બીજું સુખ એકે નથી **સુભા**ષિત
- જવાબદારી એ હક્કની જનેતા છે, માટે પહેલાં જવાબદારી પછી જ હક્ક <mark>સંત રોબિત</mark>
- પોતાની જાતે (અહંકાર) સાથે જ સ્વયં યુદ્ધ કરો,
- પોતા વડે પોતાની જાત ને જીતવાથી જ સાચું સુખ મળે છે **અનામી**
- જ્ઞાનનો ટાપુ જેમ મોટો તેમ અજાયબીઓનો કિનારો પણ મોટો **જ્ઞાનસૂત્ર**
- મહિલાએ જ્ઞાનનો આરંભ છે,
- જ્ઞાન એ ડહાપણનો આરંભ છે અને ડહાપણ અજ્ઞાન વિશેની જાગૃતિમાંથી આવે છે ક્રુલછાબ
- જયાં મુત્સદીગીરી પ્રવેશકરે છે ત્યાંથી હૃદય વિદાય લે છે શીવ ખેરા
- આજનું ઔષધ ઃ દારૂ હળદરની છાલનો ધુમાડો લેવાથી શરદી મટે છે

(સંકલન : દિપક વી. આસરા)

બોધકથા

સાચો ધર્માત્મા-સેવાભાવી સજ્જન કોણ? રાજાને ત્રણ રાણી હતી. ત્રણેએ સમાનવયના પુત્ર-પુત્રો સદ્ગુણી હતા. ત્રણે રાણી પોતાના પુત્રને 'સિંહાસન' મળે એવો આગ્રહ રાખતી હતી.

રાજાએ ત્રણે રાજકુમારને બોલાવી કહ્યું જાવ - આવા સજ્જન-સેવાભાવી નાગરિક-ધર્માત્માને ઓળખી મારી પાસે લઈ આવો - શ્રેષ્ઠને લાવનારને રાજગાધી મળશે. પ્રથમ રાજકુમાર-દાનવીર શેઠને લઈ આવ્યો. બધાં ધર્મસ્થાનોમાં તેના નામની તકતી હતી અને ભોજનાલયોમાં તે દાન આપતો હતો.

બીજો રાજકુમાર - પ્રકાંડ વિદ્વાનને લઈ આવ્યો. તેને ઘણા ધાર્મિક ગ્રંથો મુખપાઠ હતા અને વેદ-જ્ઞાનના મોટો જાણકાર હતો.

ત્રીજો રાજકુમાર - એક ખેડૂતને લઈ આવ્યો ખેતી કરતો અને એની આવકમાંથી ૧૦ટકા પશુ-પંખી, ૧૦ ટકા ગરીબો ને દસ ટકા સાધુ-સંતોને આપતો.

રાજાએ ત્રીજા કુમારને રાજસિંહાસન આપી કહ્યું - પ્રજાના સાચા નાગરિકને શોધી કુનેહ તારામાં છે.

માળે રહે છે. મારા મિત્ર કૌશલભાઈને કરિયાણાની દુકાન હતી. તેમના પત્ની કૈલાસબેન. બંનેનું ગૃહસ્થજીવન ખૂબ સુખેથી વિતતું હતું. તેવામાં આફત આવી પડી. કૌશલભાઈએ વચ્ચે જ વૈકુંઠનો માર્ગ પકડી લીધો. પતિ ન રહેતાં સ્ત્રીની દિશા કોઈથી છાની રહેતી નથી. જમાનો બદલાયો છે પણ એટલો નહીં. ઘેર ઘેર માટીના ચૂલા. હું કૈલાસબેનના ચહેરા પરની ચિંતાની રેખાઓ બરાબર જોઈ શકતો હતો. તેને છુપાવવાની કોશિશ કરતા એ બોલ્યો.

ભાઈ, હમણાં છેલ્લા થોડા દિવસથી ગોઠણનો દુઃખાવો ખુબ જ વધી ગયો છે. જેથી ઉપર જવાની હિંમત થતી નથી. તેથી વિચાર્યું કે ખાવાનું નીચે જ મંગાવી લઉં. ઘડપણમાં ઉપર નીચે ચડઉતર કરવાની આ કંઈ ઉંમર નથી. હવે તો એક જગ્યાએ બેસી ને ભગવાનનું નામ લેવાનં, કૈલાસબેન આ કહેતા હતા, ત્યારે મને એમ લાગતું હતું કે તેમનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું છે.

'પંદર દિવસ રોહિતને ત્યાંથી તાળી આવે, ૧૫ દિવસ મૌલિક ને ત્યાંથી, બસ એમ જ દિવસો વીતી જાય છે.' કૈલાસબેન બોલ્યા.

'અને જો એકત્રીસો મહિનો હોય તો… મેં તો મજાક મજાકમાં અમસ્તું જ પૂછ્યું. ત્યાં ટીકું બોલી પડી.' તે દિવસે દાદીમાં ઉપવાસ રાખે છે. હું ટીકુની સામે જ જોઈ રહ્યો. કૈલાસબેનની જાણે કે કોઈ ચોરી પડકાઈ ગઈ. તેમના હોઠ સુકાવા લાગ્યા. જાણે તેમને કોઈએ ઉઘાડાં પાડી દીધા ન હોય... જાણે કે વર્ષોથી સાચવી રાખેલ મૂડી કોઈએ લૂંટી ને નિરાધાર કરી નાખ્યા ન હોય. વાત પણ સાચી હતી. આજ સુધી કૈલાસબેને પોતાના ઘર કે કુટુંબની કોઈ એવી વાત કોઈની સામે કરી ન હતી. જેનાથી ભેદ ખુલી જાય કે તેમના નસીબ કેવાં છે. પણ આજ નાદાન બાળકીએ પળભરમાં એ ભેદ ખોલી નાંખ્યો.

કૈલાસબેનના કુટુંબ સાથે અમારો જુનો સંબંધ છે. તેમના પતિ મારા સારા મિત્ર છે. ઉંમરમાં હું તેમનાથી નાનો તેથી કૈલાસબેન મને દિયર કરતાં નાના ભાઈ તરીકે ખુબ જ લાગણીથી રાખતાં. તેથી કૌશલ ભાઈના ગયા પછી પણ હું ઘણી વખત તેમને મળવા આવતો. પોતાનાં દુઃખને ભૂલી દીકરાઓ માટે તે સુખ શોધતાં. ધીરે ધીરે સમય બદલાતો રહ્યો. પતિ વિના વધતી આ મોંઘવારીમાં બંને બાળકોની જવાબદારી બરાબર નિભાવવાં મેં તેમને જોયાં છે. રોહિત અને મૌલિકનો ઉછેર તેમને મન એક તપસ્યા હતી.

આમ પણ પિતાની છત્રછાયાથી વંચિત સંતાનો સમયથી વહેલાં મોટાં થઈ જાય છે. કેલાસબેનના દીકરાઓ પણ સમજણ આવતાં જવાબદારીઓ ઉપાડી લેવા લાગ્યા. હવે કૈલાસબેન સાંજે કરિયાણાની દુકાને બેસતાં બાકીનો સમય ઘેર રહેતા. દીકરા કમાતા થઈ ગયા હતા.

ખુબ જ ઉત્સાહથી કૈલાસબેને એક પછી બંને દીકરાનાં લગ્ન કરી દીધાં. વહુઓના આવતાં કુટુંબની પરિભાષા બદલાયા લાગી. નાની નાની વાતે ઝઘડા થવા લાગ્યા. માંડ માંડ સંસારની ગાડી પાટે ચડી હતી ત્યાં આંચકા આવવા લાગ્યા. આ કુરુક્ષેત્રમાં કૈલાસનનું મન માનતું ન હતું પણ કરવું શું? કયાં જવું? તેના માટે તો જે કંઈ હતું તે તેના બે દીકરાઓ જ હતા. તેનાથી આગળ તેણે કયારેય કંઈ વિચારેલું જ નહીં. તે વિચારતી કે મારી સંસારવાડીને આ કોની નજર લાગી ગઈ. કૈલાસબેને પોતાના તરફથી પુરતા પ્રયાસો કર્યા પણ અંતર વધતાં જતાં હતાં અને ખાઈને પુરાવાની

કામ ચિંતા કરે છે. બેસીને ભગવાનનું નામ લે બંને વહુઓ છે ને...'

કૈલાસબેન શું બોલે, તેમને ખાવાની ભુખ ક્યાં હતી. હાં પણ જીવવા માટે ખાવું જરુરી હતું. ત્યાં ઉતાવળી થતી માલા બોલી. 'હાં, બા સાચી વાત છે. પણ તમે શું કામ ચિંતા કરો છો. પંદર દિવસ મોટાભાઈ ને ત્યાં અને પંદર દિવસ અમારે ત્યાં, હવે તમારે ઉપર આવવાની તકલીફ પણ લેવાની જરુર નથી. હું તમને અહીં નીચે જ થાળી મોકલાવી દઈશ.'

આ સાંભળતાં જ કૈલાશબેનને પોતાની સ્થિતિ સમજાઈ ગઈ. સામે ઉભેલ દીકરામાં ને વહેંચાતી જોઈ રહ્યાં રહ્યા. પણ મૌંન હતા. માં માટે આનાથી મોટી કમનસીબી કોઈ હોઈ શકે. જે બાળકો ને પોતાના ભાગનો કોળિયો ખવડાવી મોટાં કર્યા એ જ માંનો કોળિયા ના ભાગ કરી રહ્યા છે. પરંપરાઓ સમય સાથે બનતી

અને ચાલતી આવી છે. આ ઘરમાં પણ નવી પેઢીએ નવી પરંપરા ચાલુ કરી દીધી. પંદર દિવસ કેલાસ રોહિતને ત્યાંથી થાળી આવવાની રાહ જુએ ને પંદર દિવસ મૌલિકને ત્યાંથી...

પતિએ મજધારે છોડી દીધેલી પણ કૈલાસે પોતાનું સ્વાભિમાન

છોડ્યું ન હતું. તેથી તે વહુઓના રસોડામાં જોવા ન ગઈ. તેમાં એકત્રીસો મહિનો આવ્યો. આજ સવારથી બપોર થઈ ગઈ, હજુ સુધી ન તો રેખાને ત્યાંથી થાળી આવી કે ન તો માલાને ત્યાં થી… ખબર નહીં, કદાચ ભૂલી ગઈ હશે. કૈલાશે પૌત્ર-પૌત્રીઓને બુમ પાડી.

'શું થયું દાદીમાં?' રોહિતનો દીકરો રશ્મિ અને મૌલિકની દીકરી ટીંકુ દોડીને આવ્યા. કૈલાસે પુછ્ચું, 'બેટા, તમે જમી લીધું?'

'હાં, દાદીમાં ક્યારનું… અને તમે… આજ તો માલા કાકીએ દુધપાક બનાવેલો.' રશ્મિ બોલ્યો.

'દૂધપાક સારો બનેલો ને દાદીમાં?' ટીંકુ બોલી.

પણ આજ તો દાદીમાંનો જમાડવાનો વારો કોનો હતો?

ંકેલાસ બંને બાળકોનાં મોં સામે જોઈ રહી. પોતાને અપમાનિત થયેલા અનુભવતાં બંને બાળકો સામે આંખ મિલાવવાની તેનામાં હિંમત રહી નહોતી. જાણે તેણે પોતે જ કોઈ મોટો ગુન્હો કરી નાંખ્યો ન હોય. તે એકદમ બોલી. 'છોકરાંઓ આજે મારે ખાવાનું નથી ખાવું.' 'કેમ, દાદીમાં...?' 'આજે મારે ઉપવાસ છે.'

અબોલ બાળકો શબ્દોનાં ઊંડાણને કયાંથી સમજી શકે. તેઓ હસતાં હસતાં જતાં રહ્યાં. કૈલાસને લાગ્યું કે તે ફરી એકવાર વિધવા થઈ ગઈ છે. તે વખતે જેટલો દુર્દશાનો સામનો નથી કર્યો. તે આજે બબ્બે દીકરાની માં થઈને પણ બે વખતના રોટલાનો હિસાબ થઈ રહ્યો છે. પોતાના આ એ જ દીકરા છે જે એક વખત માં ને મૂકીને ખાવાનું ખાતા ન હતા. આજે તેમને એટલી ચિંતા પણ નથી કે માં એ ખાવાનું ખાધું કે નહીં? ધીરે ધીરે કૈલાસબેનને એકત્રીસમાં દિવસે ઉપવાસની આદત પડી ગઈ.

અનુસંધાન પાના નં. ७ પર

નોકરીમાં (સરકારી કે ખાનગી) માં એચ.આર. અધિકારીઓ આવાં જ કંઈક અટપતાં, અઘરાં, જલદી દિમાગમાં જવાબ ન આવે એવા પ્રશ્નો પુછે છે અને એનાં જવાબ આપનારાંને ફટ દઈને જૉબ મળી જાય છે, માત્ર થિંક આઉટ સાઈડ ધ બોક્સના આધારે... એવાં જ થોડાં સાંભળેલા, વાંચેલા, અનુભવેલા કિસ્સા જોઈએ જેથી ખબર પડે કે એ જવાબ અને આપનાર બંને જિનિયસ કેમ કહેવાય છે...

તમે તમારી કાર લઈને જઈ રહ્યાં છો, રાતનો સમય ભારે વરસાદ અને અસામાન્ય વાતાવરણ છે. તમે બસ સ્ટોપ તરફથી પસાર થાવ છો અને ત્યાં બસની રાહ જોતાં લોકોને જુઓ છો. જેમાં એક વૃદ્ધ સ્ત્રી છે જેને તાત્કાલિક હોસ્પિટલ પહોંચવું છે. એક જૂનો મિત્ર છે, જેણે તમારી જિંદગી બચાવી છે અને એક સુંદર છોકરી છે જે તમારી ડ્રીમગર્લ છે અને તમે એને લાઈફ પાર્ટનર બનાવવા માંગો છો.

તમારે એ ત્રણેમાંથી માત્ર એક જ જણને ગાડીમાં લિફ્ટ આપવાની છે, તો તમે કોને બેસાડશો?

એણે બહુ સહજ જવાબ આપ્યો, 'હું મારા કારની ચાવી મારાં જુના મિત્રને આપીને એને કહીશ કે તું આ વૃદ્ધાને જલદી હોસ્પિટલ લઈ જા, હું આ બસ સ્ટેન્ડે મારી

ડ્રીમગર્લ સાથે બસની રાહ ચાલશો તો મંજિલના રસ્તા મળી જશે જોતો ઊભો રહી વરસાદની <u>વિચારો તો બધી વાતનું કારણ મળી જશે</u> વાંછટનો આનંદ લઈશ! જીવન એટલું પણ અઘરું નથી હોતું આનું નામ કહેવાય થીંક <u>જીગરથી જીવો તો જલસા પડી જશે!</u> આઉટ સાઈડ ધ બોક્સ!'

ઔર એક એક્ઝામ્પલ... એક કુંવારી છોકરીને નોકરી માટે પ્રશ્ન પુછાયો, 'તમે એક દિવસ સવારે ઊઠો છો અને ખબર પડે છે કે તમે પ્રેગનન્ટ છે! તો તમે શું કરશો?'

'અરે, હું તો ખુબ ખુશ થઈશ, ઑફિસેથી રજા લઈ લઈશ અને મારા પતિ સાથે આ વાતની ખુશીમા હોટેલમાં લંચ લેવા જઈશ.' અને એ છોકરી સિલેક્ટ થઈ ગઈ... જસ્ટ થીંક આઉટ સાઈડ ધ બોક્સ...!!

ચાલો, એકબીજો પ્રશ્ન લઈને... એક ઈન્ટરવ્યુમાં ઉમેદવાર માટે ઈન્ટરવ્યુ લેનારે પ્યૂનને બોલાવી એક કપ કૉફી મગાવી. થોડીવારમાં કૉફી આવી અને ઉમેદવાર સામે મુકાઈ, એવો તરત જ પેલાને પ્રશ્ન પુછાયો, 'વૉટ ઈઝ બીફોર યુ?' મારાં-તમારાં જેવા તો તરત જ કૉફી જ કહી દે, પશ પેલાએ જવાબ આપ્યો, 'ટી' અને એ સિલેક્ટ થઈ ગયો, 'કેવી રીતે?'

અંગ્રેજી એબીસીડીમાં 'યુ' આલ્ફાપેટ પહેલાં 'ટી' આવે છે. અહીં ટી એટલે ચા નહીં પણ આલ્ફાબેટ! વૉટ અ ગ્રેટ આન્સર. અરે ! આવું તો આપણા દિમાગમાં જન આવે!

નાના પાટેકરની એક 'યશવંત'નામની ફિલ્મ આવેલી, એમાં હીરોઈન મધુ આઈ.એ.એસ.નો ઈન્ટરવ્યુ આપે છે, એવો એક સીન હતો, એમાં કંઈક નવું કરવા અલગ જ વિચારવું પડે, બિરબલ, તેનાલી રામા,

વ્યોમકેશ બક્ષી કે જેમ્સ બોલ્ડ, આ બધાંના જવાબો અને પ્રશ્નોના હલ આપણાને આજેય અચંબો પમાડે છે, કારણ તેઓ બીજાથી અલગ વિચારે છે... એક બીજી વાત યાદ આવે છે. એક જમીનદાર પાસેથી વેપારીએ બે કરોડ જેટલી મોટી

રકમની ઉધારી કરી, જમીનદાર ઉંમરલાયક અને દેખાવમાં કદરુપો હતો. એણે પેલાં વેપારીની ૨૦ વર્ષની સુંદર દેખાવડી દીકરી પર ડોળો ઠેરવ્યો અને કહ્યું કે જો તારી દીકરી સાથે લગ્ન કરાવી દે તો તારું બધું દેવું માફ. આ ઑફર સાંભળીને બંને બાપ-દીકરી ગભરાઈ ગયાં.

જમીનદારે એમને એક વધુ ઑપ્શન આપ્યો. જુઓ મારી પાસે આ થેલી છે. એમાં હું એક કાળો અને એક સફેદ નાનો પથરો મુકીશ, તારી દીકરીને એમાંથી એક પથરો લેવાનો જો કાળો નીકળે તો એણે મારી સાથે લગ્ન કરવાનાં અને તારું દેવું માફ. પણ જો સફેદ નીકળે તો એણે લગ્ન નહીં કરવાનાં અને તારું દેવું માફ, પણ જો એ પથરો લેવાની જ ના પાડે તો તારે જેલમાં જવાની તૈયારી કરવાની!

પેલાં જમીનદારે ત્યાં નજીક પડેલાં પથરામાંથી બે પથરાં ઉપાડીને બેગમાં નાંખ્યા, પણ પેલી છોકરીની તિક્ષ્ણ નજરમાં આવી ગયું કે એશે બંને કાળા પથરાં ઉપાડીને થેલીમાં નાખ્યાં છે. હવે એ ફસાઈ ગઈ, કારણ કાળો પથરો એટલે લગ્ન, ના પાડે તો બાપને જેલ… હવે એ શું કરશે? એ પથરો લેવાની ના પાડશે, થેલી ખોલાવીને એ જમીનદારની લુચ્ચાઈ ખુલ્લી પાડશે? કે પછી પથરો લઈ એના બાપને બચાવવાં પોતે સેક્રીફાઈઝ કરશે?

આ જિનિયસ છોકરીએ શું કર્યું? થેલીમાં હાથ નાંખીને એક પથરો ઉપાડી લીધો અને ક્ષણનાય વિલંબ વિના જમીનદારે જયાંથી પથરા ઉપાડેલાં એ પથરાઓ વચ્ચે ફેંકી દીધો. અને એ બોલી, 'જો થેલીમાં કાળો પથરો હશે તો મેં સફેદ ફેંક્યો હશે.' અને એશે આખી હારેલી બાજી જીતી લીધી... અવળી પરિસ્થિતિમાં સુપર જવાબો આપીને કે માર્ગ કાઢીને હારને જીતમાં પલટાવવી એટલે, જસ્ટ થીંક આઉટ સાઈડ ધ બોક્સ…!!

ચૂંટલો : બળબળતી ગરમીમાં પગ દઝાતાં હોય તો કંઈ પેલાં મુરખ રાજાની જેમ ગામનાં રસ્તા પર ચામડું ન પથરાય, પગમાં ચામડાનો ટુકડો પહેરી લેવાય... ઘણીવાર સામેવાળાના સુકાતાં કપડાં મેલાં નથી હોતાં, આપણી બારીનો કાચ મેલો હોય છે... આપણાં મગજ પર ચઢેલી ધૂળ ખંખેરીએ તો ખતરનાક આઈડિયા અને જવાબ મળી જ રહે છે.

